

VIKINŠKA PRETEKLOST ISLANDSKEGA KONJA

Agata Maček

Sleipnir fra Skardi, sodobni islandec, ter Sandi, sodobni Viking (foto Agata Maček)

Vikingi na Islandiji so na svoj otok prve konje pripeljali med leti 865 in 930. V tem zadnjem letu so z ediktom, ki še vedno velja in s katerim so prepovedali pripeljati kakršnekoli konje na otok in tudi, da kadar konj enkrat zapusti Islandijo, se tja ne sme več vrniti, zagotovili tisočletno čisto rejo, skozi katero so se izčistile posebnosti islandskih konj. Vikinški konji z Islandije, ki so obenem najstarejša rodovniško vodena pasma, so ohranili pravzaprav skoraj nespremenjeno podobo od davnih staronordijskih stoletij do danes - njihovi potomci so konji zdajšnje islandske pasme. Vikingi so ljubili svoje majhne, vendar močne, robustne, utrjene in temperamentne konje, najbolj cenjeni pa so bili sivci, belci in vranci.

Življenje Vikingov si ni mogoče predstavljati brez konj; uporabljali so jih v številne namene, v prvi vrsti pa je šlo za jahalne potovalne konje. Prav vsak je imel konja, vendar pa so revni jahali brez sedla in le s sila preprosto uzdo, plemenski poglavarji in drugi premožnejši pa so uporabljali bogato okrašena sedla in uzde; na oboje so pritrjevali pestra bronasta ali srebrna okrasja (okrogle priponke z vdelanimi motivi iz vsakdanjega vikinškega življenja). Ogrodje sedla je bilo iz lesa, ki so ga znali izvršno ukriviti, gladko obdelati in umetelno pobarvati. Kot sedelno polnilo sta služili volna in konjska dlaka (ki je pri islandcih pozimi gosta in dolga kot krzno), sedlo pa je bilo oblečeno v usnje. Oblika sedla kaže na to, da so Vikingi svoje konje sedlali zelo naprej (na plečko), pri čemer je bil jahačev sed podoben sedlu "v fotelju", noge pa so bile iztegnjene naprej. Ločevali so moška in ženska sedla (kar je na Islandiji mogoče videti - sicer zelo redko - tudi danes), pri čemer so bila slednja podobna stolu (ravno sedalo z naslonjalom do višine jahalkinega križa). Uporabljali so debele in mehke volnene podsedelnice (ki so jih ravno tako okraševali), ki so bile podobne nekakšnemu plašču in so pokrivalo dobršen del konjevega telesa; ščitile naj bi konjski hrbet (kakor naše danes), obenem pa so v ostrih (zelo mrzlih in vetrovnih) zimah grele konja. Kopita so ščitili s kovinskimi podkvami, ki pa niso bile pribite z žebli, kakor danes, pač pa so bile nanje zataknjene s prirobnicami, čeznja pa zategnjene z usnjenimi jermeni. Stremena: uporabljali so dvoje vrst stremen - enostavna kovinska v trikotni obliki in druga, ki so bila izdelana mnogo bolj prefinjeno in so bila zelo podobna današnjim (okrogel kovinski lok s pravokotno spodnjo ploskvijo in nanjo pritrjenim lesenim počivalom za stopalo). Stremena so bila na sedlo pripeta z usnjenimi jermeni.

Vikingi so konje s pridom uporabljali tudi za vprego; vlekli so vozove, sani in pluge. Zanje so izdelali tudi posebna tovorna sedla, saj je bilo tovorništvo tedaj zelo v rabi. Vikinška vlečna oprava je bila imenitna tehnološka iznajdba, saj si s prastarim volovskim jarmom pri vlečnih konjih niso mogli pomagati: dvodelni leseni komat je pritiskal živali na ramena in stiskal vrat, kar je pri konju preprečevalo normalen pretok krvi in ubogo žival je dušilo. Tako so bili vikinški konji vpreženi v dva široka in podložena usnjena jermena: prvi je bil položen preko konjevih pleč (tako za vihrom) in je bil mehko stisnjen pod konjevimi prsmi (rahljeje, kakor danes zategujemo podsedelni pas). Drugi jermen je objemal prednjo stran konjevih prsi in bil pri straneh pripet na plečni jermen. Na stičiščih obeh jermenov ob straneh so bila pripeta lesena ojesa voza. Malo nad tema stičiščema (proti vihru) sta bili na plečnem jermenu na obeh straneh zanki, skozi kateri so od konjevega gobčka potekale vajeti. Tako vprežen se je konj gibal lahkotno in neovirano in nič čudnega ni, da so imeli Vikingi konjsko vprego mnogo rajši, kakor volovsko - tudi pri oranju polj. Konji so bili pri tem opravilu mnogo hitrejši in tudi vzdržljivejši, poleg tega pa oračem do polja ni bilo treba pešačiti, ampak so tja in nazaj udobno prijezdili. Udobje starih Vikingom ni bilo tuje! A priznati jim je treba, da so dobro poskrbeli za konjem prijazno jahalno in vlečno opravo.

K obvezni konjeniški (jahalni in vprežni) opravi starih islandskih Vikingov je sodila tudi dokaj nenavadna reč - ropotulja s kovinskimi obroči. Na sedla so jih pripenjali s posebnimi kljukami, na vozu pa so bile zataknjene za ojesa. Prijetno cingljajoči obroči (zvok naj bi bil podoben zvoku kruguljčkov) so po njihovem odganjali zle duhove, pripišemo pa jim

lahko tudi čisto praktičen pomen: v snežnem metežu ali trdi megli so si jahači in vozniki lahko sledili in je bilo manj možnosti, da bi se izgubili. (Nekaj podobnega počnemo tudi nekateri trnjanski jahači islandskih konj, saj si pred jahanjem na teren okoli gležnjev natakemo kraguljčke - njihovo cingljanje naj bi opozarjalo divjad, ki je je na Notranjskem zares veliko. A bolj kot za to, gre za prijetnost tistega pravljičnega pozvanjanja...).

In potem je tu še nekaj, na kar stari islandski Vikingi naj ne bi bili ravno ponosni: vzrejali so žrebce za krvave konjske borbe. Te so bile pravzaprav najbolj priljubljena oblika zabave na Islandiji v tistih časih. Borbe so prirejali redno in pogosto (vsekakor pa ob vseh praznikih in ob dnevih, ko so zasedale lokalne oblasti). Vsako pleme je imelo svojega plemenitega borca, ki je moral braniti čast domačega ognjišča. Borbe so si ogledovali vsi - moški, ženske in otroci - kljub surovosti in nevarnosti, sodniki pa so bili izključno moški. Vikingi so ljubili stave, ki so bile silna mikavnost takšnih srečanj. Med spopadom žrebca nista bila sama na prizorišču; z njima sta bila tudi njuna oskrbnika, ki sta z ostrimi sulicami zbadala ubogi živali in s tem spodbujala njuno krvoločnost in napadalnost. Nema lokrat pa se je zgodilo, da so oskrbnikoma popustili živci in sta se s sulicami spopadla tudi med seboj - tedaj so gledalci stavili tudi nanju. Ker prizorišče ni bilo ograjeno in so ga gledalci le obkročili, so bile borbe zelo nevarne tudi zanje, saj so silovite brce mnogokrat dosegle tudi njih in bile zanje večkrat usodn... a to je bila za Vikinge le še posebna privlačnost žrebčjih borb...

Vikingi slovijo kot zelo bojaželjno ljudstvo, pri čemer so pomembno vlogo odigrali tudi njihovi konji (v vpregi ali pod sedlom). In čeprav so Vikingi pogosto prikazani kot bojevniki na konjih, so zadnja zgodovinska dognanja razkrila, da so svoje konje pri vojevanju v resnici uporabljali le kot "hitro prevozno sredstvo" do bojišča, kjer so se potem bojevali peš.

Kadar govorimo o vikinški Islandiji, ne moremo mimo njene bogate mitologije - iz nje sem pocuknila kratko sago o Sleipnirju, najboljšem konju izmed vseh:

Bog vseh bogov, Ođinn, je imel najboljšega konja izmed vseh - sivca z osmimi nogami, ki mu je bilo ime Sleipnir. V njegovem robustnem telesu je živela neukrotljiva duša in je v njem bilo velikansko srce; oboje mu je dalo nadzemsko moč, da je lahko poletal z vetrom, z valovi in preko dežele. Ođinn, bog vseh bogov, je ponosno vihral s svojim konjem vseh konj preko nebesnih svodov, na čelo Divjega lovišča. Kdo te je rodil, plemeniti Sleipnir? Takole je bilo..

Nekega dne se je v deželi bogov prikazal velikan in jim ponudil naslednjo kupčijo: "Postavil vam bom mogočno utrdbo - višjo, močnejšo in imenitnejšo od vseh, kar jih imate v deželi Devetih svetov, za plačilo pa si izvolim Dan, Noč in boginjo Freyo." Bogovi so bili nad velikanovo drznostjo sprva ogorčeni, toda dvorni prevejanec Loki je bogu vseh bogov, Ođinnu, svetoval, naj ponudbo sprejmejo, vendar le, če bo trdnjava dokončana v letu dni. Seveda so bili bogovi prepričani, da velikan temu ne bo kos in da bodo zastoj prišli do skoraj končane utrdbe. Toda velikan je z bogovi takoj sklenil kupčijo in se lotil dela - zdaj je namreč razkril svojo moč - imel je izjemnega žrebca, Svaðilfaxija, ki je s svojo nadzemno močjo in hitrostjo zalegal za ducat najboljših konj in tako je obličje utrdbe postajalo vse bolj popolno, letu pa pa še ni bilo videti konca. Bogove je spravil v neizmeren strah in negotovost. Ođinn, bog vseh bogov, je predse poklical prevejanca Lokija in mu zagrozil: "Nikar ne dovoli, prevejanec, da bi moja dežela zaradi tvojega slabega nasveta ostala brez Dneva, Noči in boginje Freye!" Loki je tuhtal na vse kriplje in se domislil: spremenil se je v prelepo kobilo, vso puhasto košato in dišečo in se zibajoče sprehodil mimo velikanovega Svaðilfaxija. Imenitni žrebec je v hipu popustil neizmerni zapeljivosti prelepe neznane lepote in se za velikanovo gradnjo ni več zmenil. Zalegle niso ne prošnje, ne trde besede, ne grobost. Svaðilfaxi je pobegnil z lasato islandsko krasotico, oziroma z vanjo prelevljenim prevejancem Lokijem. Velikan brez svojega žrebca dela ni mogel pravočasno opraviti in tako je ostal praznih rok. Rohnel in besnel je nad bogovi, saj je vedel da so ga nesramno potegnili, zato je zamahnil z roko, da bi v prah spremenil svojo skoraj dokončano umetnijo. A v tem hipu je privršal Thor, nevihtni bog, in ga s svojo gromovitostjo in viharjenjem odpihnil iz dežele Devetih svetov. Bogovi so občudovali imenitno utrdbo, a za tisto, kar je bilo vredno občudovanja še bolj, niso še vedeli. Loki, prevejanec, je spoznal, da je bilo v njegovi prevari spočeto življenje - nosil je žrebe plemenitega Svaðilfaxija....Bogovom je bil rojen Sleipnir, najboljši konj izmed vseh...

Agata Maček